

“นิราศภูเขาทอง” เส้นทางท่องเที่ยวเล่าอดีตสู่ปัจจุบัน
"Journey to Phukhaothong" Tourism Route Narrating
the Past to the Present

ศิขรินทร์ แสงเพชร นาเรือง

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Sikharin Saengpetch Narueng

Pranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

E-mail: Si-jangy@hotmail.com

บทคัดย่อ

นิราศภูเขาทอง เป็นนิราศที่เป็นผลงานชิ้นเอกของสุนทรภู่ ผู้ได้รับการยกย่องจากองค์การ UNESCO ให้เป็นกวีเอกของโลก เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2529 ซึ่งในนิราศภูเขาทองสุนทรภู่ ได้บรรยายให้เห็นถึงเส้นทางการเดินทางที่เปรียบเสมือนแผนที่เส้นทางท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งของเส้นทางในนิราศภูเขาทอง บรรยายถึงสถานที่ในเขตกรุงเก่า หรือปัจจุบันคือจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอดีตราชธานีที่ยิ่งใหญ่ เส้นทางการเดินทางผ่านสถานที่ต่างๆ ในพระนครศรีอยุธยาที่สุนทรภู่กล่าวถึงไว้ ได้แก่ ตำบลกรุงเก่า ท่าหน้าจวน วัดหน้าพระเมรุ และเจดีย์ภูเขาทอง

ปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยาถือว่าเป็นจังหวัดที่มีสถานที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยว และได้รับการยกย่องจาก UNESCO ให้เป็นเมืองมรดกโลก ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า นิราศภูเขาทอง ของสุนทรภู่เปรียบเสมือนแผนที่เส้นทางท่องเที่ยว ที่สามารถเล่าความเป็นมาจากอดีตสู่ปัจจุบันที่แม้จะมีความเจริญรอบด้านเข้ามา สถานที่ต่างๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ในฐานะเมืองมรดกโลกเอาไว้ได้

คำสำคัญ: นิราศภูเขาทอง; เส้นทางท่องเที่ยว; พระนครศรีอยุธยา

Abstracts

Journey to Phukhaothong was a masterpiece poetry of Sunthorn Phu who was praised by UNESCO to be the world's leading poet on 26 June 1986. In Journey to Phukhaothong, Sunthorn Phu described the journey which could be compared as a map of a tourism route. One part of the Journey to Phukhaothong described places in the area of the old capital or Phra Nakhon Si Ayutthaya which was a great city. The journey through various places in Phra

วันที่รับบทความ: 23 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 30 พฤษภาคม 2564; วันที่ตอบรับบทความ: 31 พฤษภาคม 2564

Received: April 23, 2020; Revised: May 30, 2021; Accepted: May 31, 2021

Nakhon Si Ayutthaya that Sunthorn Phu mentioned including Krung Kao sub-district, Tah Na Juan, Wat Nah Phramen and the Golden Mount.

Nowadays, Phra Nakhon Si Ayutthaya province could be considered a province with places that were suitable for tourism. Therefore, it could be said that "Journey to Phukhaothong" of Sunthorn Phu could be compared as a map of a tourism route which could narrate the history in the past to the present. Even though the modernization has taken control in every direction, the various places in Phra Nakhon Si Ayutthaya province could still maintain its unique identity.

Keywords: Journey to Phukhaothong; Tourism route; Phra Nakhon Si Ayutthaya

บทนำ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผ่านนิราศภูเขาทอง และความเปลี่ยนแปลงของสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ปรากฏในนิราศภูเขาทอง ตามประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การเดินทางเป็นหัวใจหลักในการดำเนินเรื่องของ “นิราศ” เนื้อหาของนิราศจึงปรากฏให้เห็นถึงตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ที่ผู้แต่งนิราศเดินทางผ่าน “นิราศภูเขาทอง” ของสุนทรภู่เป็นนิราศอีกเรื่องหนึ่งที่ได้แต่งตามชนบทของนิราศ โดยแต่งเมื่อปลาย พ.ศ. 2373 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยสวรรคตได้ 6 ปี ในขณะที่บวชเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดราชบูรณะหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าวัดเลียบ สุนทรภู่ได้ลำดับเส้นทางการเดินทาง และบรรยายถึงสถานที่พร้อมที่ตั้ง และสภาพแวดล้อม ประหนึ่งเขียนแผนที่เส้นทางท่องเที่ยว อันมีจุดหมายปลายทาง คือ ภูเขาทอง โบราณสถานสำคัญทางพุทธศาสนา ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน อีกทั้งได้บรรยายถึงเส้นทางการเดินทางผ่านสถานที่ต่างๆ ในพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ตำบลกรุงเก่า ท่าหน้าเจอน และวัดหน้าพระเมรุ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสถานที่ที่มีความเป็นมายาวนานตามประวัติศาสตร์ มีเรื่องราวและการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา อีกทั้งยังมีการดำเนินวิถีชีวิตของชาวพระนครศรีอยุธยาให้เห็นอยู่จนถึงปัจจุบัน

เนื้อเรื่อง

วรรณคดีประเภทนิราศนี้ อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นวรรณคดีแสดงความในใจของผู้แต่ง (Subjective Poetry) หมายถึง บทประพันธ์ที่กวีถือเอาตัวเองเป็นใหญ่แสดงความคิดเห็นความรู้สึกต่างๆ ทั้งที่เป็นส่วนบุคคลและลักษณะอื่นๆ ทั่วไปที่มนุษย์มีร่วมกัน เช่น วรรณคดีที่แสดงความเลื่อมใสในศาสนา ความรักชาติ ความรักธรรมชาติ ตลอดจนความรักของหนุ่มสาว รวมทั้งความปลื้มยินดีในความรัก ตลอดถึงความเศร้าโศกคร่ำครวญเมื่อไม่สมหวังในความรัก หรือเมื่อพลัดพรากจากผู้เป็นที่รัก และหมั่นหมองในโอกาสที่ได้จากถิ่นฐานและคนรักไปทางไกล (ชุ่มเมือง ทิพย์กรกุล, 2523 : 2)

นิราศส่วนใหญ่มักใช้การเดินทางเป็นแกนหลักในการดำเนินเรื่อง เนื้อหาของนิราศจึงมักให้ความรู้เกี่ยวกับตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ ตำนานชื่อบ้านนามเมือง เรื่องราวความเป็นมาต่างๆ เช่น บอกตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ คำประพันธ์จะนำเสนอเกี่ยวกับเส้นทางซึ่งบ่งบอกสถานที่ที่ผู้ประพันธ์ได้เดินทางผ่านไปตามลำดับ ทำให้ผู้อ่านนึกภาพตามได้ และมีความรู้เกี่ยวกับที่ตั้งของหมู่บ้าน ชุมชน หรือเมืองต่างๆ (สุทัศน์ วงศ์กระบกถาวร, 2560 : 119)

นิราศภูเขาทอง ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของกลอนนิราศ เพราะมีความโดดเด่นในเรื่องสำนวนกลอน มีความลึกซึ้งในเนื้อหา และเพียบพร้อมด้วยรสคำและความ ซึ่ง วัชร รมะณันท์ (2540 : 192-193) กล่าวถึงนิราศเรื่องนี้สรุปได้ว่า เป็นนิราศที่สุนทรภู่แต่งได้ดีที่สุดในบรรดานิราศทั้งหมด ทั้งนี้ เพราะผู้แต่งมีอารมณ์ที่จะพรรณนาได้ซาบซึ้งและสามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจสภาพความรู้สึก ตลอดจนจิตใจของผู้แต่งว่าตกอยู่ในอารมณ์อะไร มีทั้งอารมณ์รัก โศก รันทด น้อยเนื้อต่ำใจในความอาภัพ น้อยวาสนา เมื่อได้รับการถ่ายทอดด้วยความสามารถอันยอดเยี่ยมด้านการประพันธ์แล้ว ก่อให้เกิดรสทางวรรณศิลป์ ประจักษ์แก่ใจผู้อ่านโดยไม่จำเป็นต้องอธิบายหรือตีความซับซ้อน การตระกล่าปากครั้งนี้ นับว่าได้สร้างแรงบันดาลใจให้สุนทรภู่ออกมาสร้างสรรคนิราศภูเขาทองได้อย่างดีเยี่ยม ลักษณะคำประพันธ์ แต่งเป็นกลอนนิราศ มีความยาว 176 คำกลอน เนื้อหาไม่มีบทไหว้ครู เริ่มนิราศก็บอกวัน เวลาที่ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปนมัสการเจดีย์ภูเขาทองที่พระนครศรีอยุธยา เมื่อผ่านตำบล สถานที่ต่างๆ ก็พรรณนาคร่ำครวญไว้มาก ส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องชะตาชีวิตที่ตกต่ำ ได้รับความระกล่าปากของตนเอง ทั้งยังรำพันถึงรัชกาลที่ 2 ที่เสด็จสวรรคตด้วยความอาลัยรัก เพราะได้ทรงพระเมตตาสุนทรภู่อย่างยิ่ง ทรงชุบเลี้ยง และทรงเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของสุนทรภู่ ส่วนการแต่งตามขนบนิราศนั้น มีการกล่าวถึงผู้หญิงบ้าง แต่สุนทรภู่ก็ระบุว่า เป็นเพียงให้ต้องตามทำนองเท่านั้น ไม่ได้จากหญิงคนรักมาจริง เนื้อหาส่วนใหญ่จึงเป็นเรื่องราวชีวิตในช่วงตกอับของสุนทรภู่เอง โดยสอดแทรกทัศนคติทางโลกทางธรรมไว้ให้เป็นข้อคิดแก่ผู้อ่านด้วย จุดมุ่งหมายในการแต่ง เพื่อบันทึกการเดินทางและความรู้สึกต่อชะตาชีวิตที่ตกอับของตนเอง

นอกจากนี้ นิราศภูเขาทอง ยังเป็นวรรณกรรมที่มีความดีเด่นทั้งในด้านรูปแบบฉันทลักษณ์ทั้งดงามไพเราะ การเลือกสรรคำที่ประทับใจผู้อ่านเปี่ยมด้วยรสทางวรรณศิลป์ ตลอดจนมีเนื้อหาหลักซึ่งกินใจ โดยสุนทรภู่ได้เริ่มเล่าการเดินทางทางเรือ จากวัดราชบูรณะ กรุงเทพฯ และมีจุดหมายปลายทางคือ เจดีย์ภูเขาทองที่พระนครศรีอยุธยา

ก่อนที่สุนทรภู่จะเดินทางเข้าสู่เขตกรุงเก่า หรือจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน สุนทรภู่ได้เดินทางผ่านเกาะใหญ่ราชคราม ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างจังหวัดปทุมธานีกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยบรรยายไว้ดังนี้

โอดิศมาสารถจะตัดขาด	ตัดสาวทัดรักมียักไหว
ถวิลหวังนั่งนึกอนาถใจ	ถึง เกาะใหญ่ราชคราม หอยามเย็น
ดูห่างย่านบ้านช่องทั้งสองฝั่ง	ระวังทั้งสัตว์น้ำจะทำเชิญ
เป็นที่อยู่ผู้ร้ายไม่วายเว้น	เที่ยวซ่อนเร้นตีเรือเหลือระอา

(ห้องสมุดดิจิทัลลวชิรญาณ, 2465 : ออนไลน์)

“เกาะใหญ่” เป็นชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกตำบลท้ายเกาะ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี บริเวณนี้มีคลองเกาะใหญ่ ซึ่งแยกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยาทางฝั่งตะวันตก ซึ่งตรงข้ามกับวัดโพธิ์แดงเหนือ วัดโพธิ์แดงใต้ และมีวัดท้ายเกาะใหญ่ ตำบลท้ายเกาะ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ส่วน “ราชคราม” เป็นชื่อเดิมของอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปัจจุบันเป็นตำบลราชคราม อำเภอบางไทร ตั้งอยู่ตรงที่ร่วมของแม่น้ำน้อย (แม่น้ำสีกุก) กับแม่น้ำเจ้าพระยา ในสมัยรัชกาลที่ 5 โปรดให้ตั้งเป็นอำเภอเรียกว่า อำเภอราชคราม ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ย้ายที่ว่าการไปตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของลำน้ำบางไทร (แม่น้ำน้อย) ที่ตำบลราชคราม เมื่อพ.ศ. 2467 ถึง พ.ศ. 2481 กลับเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอบางไทร และเป็นชื่อที่เรียกกันต่อมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

และเมื่อเดินทางถึง “ตำบลกรุงเก่า” ซึ่งในปัจจุบันคือเขตเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสุนทรภู่ได้บรรยายถึง ตำบลกรุงเก่า ไว้ในนิราศภูเขาทอง ดังนี้

“พอรอนรอนอ่อนแสงพระสุริยณ ถึงตำบล กรุงเก่า ยิ่งเศร้าใจ”

(ห้องสมุดดิจิทัลลวชิรญาณ, 2465 : ออนไลน์)

ตำบลกรุงเก่า ในนิราศภูเขาทอง หมายถึง กรุงศรีอยุธยา คำว่า “กรุงเก่า” เป็นชื่อเดิมของอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมชื่อว่า อำเภอรอบกรุง ครั้นต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเปลี่ยนชื่อจังหวัดและมณฑล จึงเปลี่ยนชื่อจากอำเภอรอบกรุง เป็น อำเภอกรุงเก่า และต่อมาเมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2500 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอพระนครศรีอยุธยา จนถึงปัจจุบัน

จากนั้นเมื่อสุนทรภู่เดินทางมาถึง “ท่าหน้าจวน” ซึ่งท่าหน้าจวน คือจวนผู้รักษากรุงเก่าในสมัยนั้น เข้าใจว่าจะอยู่ในพระราชวังจันทร์เกษม โดยสุนทรภู่ได้บรรยายไว้ ดังนี้

มาถึงท่าหน้าจวน จอมผู้รั้ง	คิดถึงครั้งก่อนมาน้ำตาไหล
จะแห้วหาถ้าท่านเหมือนเมื่อเป็นไวย	ก็จะได้รับนิมนต์ขึ้นบนจวน
แต่ยามยากหากว่าถ้าท่านแปลก	อกมิแตกเสียหรือเราเขาจะสรวล
เหมือนเชื้อใจไฟสูงไม่สมควร	จะต้องม้วนหน้ากลับอ้อมประมาณ

(ห้องสมุดดิจิทัลลวชิรญาณ, 2465 : ออนไลน์)

พระราชวังจันทร์เกษม หรือที่เรียกกันว่า วังหน้า ตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก สร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2120 ในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช เพื่อให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เวลาเสด็จจากเมืองพิษณุโลกเพื่อมาเฝ้าพระราชบิดาที่กรุงศรีอยุธยา ตามประวัติกล่าวว่าพระองค์ใช้พระราชวังแห่งนี้เป็นกองบัญชาการรับศึกหงสาวดีเมื่อปี พ.ศ. 2129 นอกจากนี้ยังเคยเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์และพระมหากุปราชที่สำคัญถึง 8 พระองค์ คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเอกาทศรถ เจ้าฟ้าสุทัศน์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ขุนหลวงสรศักดิ์ (พระเจ้าเสือ) สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ กรมพระราชวังบวรมหาเสนาพิทักษ์ ภายหลังเสียกรุงได้ถูกทิ้งร้างไป จนมีการบูรณะปรับปรุงขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ปัจจุบันเป็นที่รวบรวมวัตถุสิ่งของสำคัญในบริเวณกรุงเก่า และบริเวณใกล้เคียงในนามอุทยานพิพิธภัณฑสถาน จนถึง พ.ศ. 2479 กรมศิลปากรได้ประกาศให้อุทยานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ในนามพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทระเกษม (สุทัศน์ วงศ์กระบกถาวร, 2560 : 199)

นอกจากนี้สุนทรภู่ยังได้กล่าวถึงผู้รั้ง หรือผู้รักษากรุงเก่า ไว้ว่า

“เคยหมอบรับกับพระจมนไวย แล้วลงในเรือที่นั่งบัลลังก์ทอง”

(ห้องสมุดดิจิทัลลวชิรญาณ, 2465 : ออนไลน์)

ซึ่งหมายถึง พระยาไชยวิชิต (เผือก) ซึ่งเคยสนิทสนมกับสุนทรภู่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ขณะมีบรรดาศักดิ์เป็น จมื่นไวยวรนาถ อีกด้วย

ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นแหล่งชุมชน ล้อมรอบด้วยโรงเรียนอยุธยาสุวรรณ และพื้นที่ของเรือนจำเก่า ที่ได้ย้ายจากในเกาะเมืองใกล้วังจันทระเกษม ไปอยู่ที่ ตำบลหันตรา ตั้งแต่ปี 2542 ส่วนด้านหน้าเป็นตลาดหน้าวังจันทระเกษม หรือที่ชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเรียกกันติดปากว่า “ตลาดหน้าวัง” ซึ่งเป็นตลาดที่เปิดในช่วงเย็น มีผู้คนมาจับจ่ายซื้อของ และนั่งรับประทานอาหารริมน้ำใกล้กับท่าเรือหน้าพิพิธภัณฑสถานจันทระเกษม

บริเวณใกล้กันนี้มีท่าข้ามฟาก สำหรับการเดินทางข้ามแม่น้ำ หรือคูเมืองเพื่อเข้าสู่พระนคร เรียกว่า ท่าบรอก อยู่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของพระนคร หรือที่เรียกว่า หัวรอ ในปัจจุบันใช้สำหรับข้ามแม่น้ำป่าสัก

มายังบริเวณวังหน้า หรือพระราชวังจันทร์เกษม ท่านบรอนี้มีมาตั้งแต่คราวสงครามกับพม่าสมัยพระมหาจักรพรรดิก่อนการเสียกรุงครั้งที่ 1 นั้น ฝ่ายพม่าได้ใช้ไม้ตาลโตนดมาปักเป็นทวนบเพื่อถมดินข้ามแม่น้ำกระทั้งตีกรุงศรีอยุธยาได้ หลังจากนั้นมาอยุธยาได้ปรับปรุงเพื่อใช้เป็นเส้นทางเดินบกเข้า-ออกทางเดียวของพระนคร โดยทำให้กว้างประมาณ 6 เมตร ตรงกลางทวนบมีช่องกลางแม่น้ำ แล้วใช้ไม้กระดานปูเป็นพื้น ทั้งนี้เพื่อให้เรือเดินทางผ่านไปได้ด้วย สะพานนี้ใช้เฉพาะราชการหลวงเท่านั้น สำหรับช้าง ม้า เกวียนเดินทางเข้าออกพระนคร โดยอยู่ในความดูแลของกรมพระนครบาลอย่างเคร่งครัด (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2561 : 328-329) ปัจจุบันใช้สัญจรโดยทั่วไป และยังคงมีเรือสัญจรไปมา ทำให้ได้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ผูกพันกับสายน้ำในอีกรูปแบบหนึ่ง

สถานที่อีกหนึ่งแห่งที่สำคัญของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่สุนทรภู่ได้เดินทางมาถึง คือ วัดหน้าพระเมรุ ซึ่งสุนทรภู่วรรยายในนิราศภูเขาทอง ดังนี้

มาจอตท่าหน้าวัดพระเมรุข้าม	ริมอารามเรือเรียงเคียงขนาน
บ้างขึ้นล่องสองลำเล่นสำราญ	ทั้งเพลงการเกี้ยวแก่งกันแซ่เซ่ง
บ้างฉลองผ้าป่าเสภาขับ	ระบดรับร่ำคล้ายกับนายเส็ง
มีโคมรายแลอร่ามเหมือนสำเพ็ง	เมื่อคราวเคร่งก็มีใครจะได้ดู
อ้ายลำหนึ่งครั้งท่อนกลอนมันมาก	ช่างยาวลากเลื้อยเจื้อยจนเหนื่อย
ไม่จบบทลดเลี้ยวเหมือนเงี้ยวงู	จนลูกคู่ขอทุเลว่าหวานอนา

(ห้องสมุดดิจิทัลลวชิรญาณ, 2465 : ออนไลน์)

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2561 : 98-100) กล่าวว่า วัดหน้าพระเมรุ ตั้งอยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำลพบุรี และริมคลองสระบัว ด้านทิศเหนือของพระราชวังโบราณ สร้างขึ้นในสมัยของพระรามาธิบดีที่ 2 พ.ศ. 2046 โดยมีชื่อดังเดิมว่า วัดพระเมรุราชิการาม วัดหน้าพระเมรุนี้เคยเป็นที่พระมหาจักรพรรดิใช้ทำสัญญาสงบศึกกับพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง เมื่อ พ.ศ. 2092 คราวสงครามช้างเผือก

วัดนี้ได้รับการบูรณะใหม่ในสมัยพระเจ้าบรมโกศและในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2378 และ พ.ศ. 2381 สิ่งที่เห็นอยู่ในปัจจุบันจึงปะปนกันทั้งที่มีอยู่ก่อนแล้วในสมัยอยุธยา สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และในสมัยปัจจุบัน วัดนี้เป็นวัดที่มีได้ถูกทำลายไปเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2

พระอุโบสถใหญ่นี้ยาวถึง 9 ห้อง (ประมาณ 41 เมตรครึ่ง) ตั้งอยู่บนฐานสูงทำให้ตัวพระอุโบสถดูสูงใหญ่ตระการตา แล้วได้รับการบูรณะเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 หน้าบันของอุโบสถเป็นไม้แกะสลัก ลงรัก ปิดทองประดับกระจก รูปแกะสลักเป็นพระนารายณ์ทรงครุฑซึ่งเหยียบอยู่บนเศียรของพญานาค ล่างลงไปเป็นราหู ล้อมรอบด้วยหมู่เทวดาประนมมืออยู่ 26 องค์ ประติมากรรมหน้าอุโบสถมีถึง 3 บาน ช่องกลางซึ่งด้านบนประดับเป็นยอดปราสาทมีขนาดใหญ่ตามคติที่ว่าเป็นประตูสำหรับบุคคลสำคัญเท่านั้น ต่อมาได้รับการดัดแปลงให้กลายเป็นซุ้มหน้าต่างแทนประตู

ส่วนภายในมีเสาแปดเหลี่ยมขนาดใหญ่ 8 คู่ หัวเสาเป็นยอดดอกบัวตูมรับเครื่องหลังคาขนาดมหึมา ทั้งตัวคานไม้และซื่อประดับประดาด้วยลายแกะไม้ที่งดงาม เช่นเดียวกับดาวเพดานที่แกะได้งดงามอลังการ สมกับเป็นการสื่อความหมายของดวงดาวอันดารดาษอยู่ในท้องฟ้า

ห้องงามที่สุดคือพระพุทธรูปทรงเครื่ององค์ใหญ่ที่สุดองค์หนึ่งประทับนั่งปางมารวิชัย หันพระพักตร์ไปทางทิศใต้ พระพักตร์ดูสง่าสงบบิ่งและน่าเกรงขาม

พระพุทธรูปทรงเครื่องอาจหมายถึงพระศรีอารียเมตไตรย ผู้ซึ่งจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่ห้าที่จะได้เสด็จมาสั่งสอนและนำสังคมอันอุดมสมบูรณ์สงบสุขในอนาคต ปัจจุบันพระองค์ยังเป็นเทพบุตรอยู่ในสรวงสวรรค์จึงทรงเครื่องเช่นเทวดาทั้งหลาย หรืออาจอธิบายว่าเป็นเรื่องของพุทธประวัติ คือตอนที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยปัญหารวดตมมั่งคั่งร่ำรวยแต่งกายสวยงาม พระพุทธเจ้าจึงเนรมิตพระองค์ให้มีความงามกว่าพญามาร ดังนั้นพญามารจึงยอมรับพระพุทธเจ้า เป็นการปราบมารในรูปแบบหนึ่งนั่นเอง

ส่วน พระวิหารน้อย ที่ตั้งอยู่ในบริเวณวัดหน้าพระเมรุนี้ สร้างขึ้นสมัยรัชกาลที่ 3 ลวดลายปูนปั้นปิดทองทั้งที่ประตูและหน้าต่างเป็นลายพรรณพฤกษาฝรั่งปนจีน ตามที่นิยมกันในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งลวดลายแจกันดอกไม้และโต๊ะหมู่บูชาแบบจีนขนาดเล็ก

ภายในมีพระพุทธรูปแบบทวารวดีหินสีเขียวดำขนาดใหญ่เต็มวิหารประทับนั่งวางพระบาทอยู่บนดอกบัวบาน กล่าวกันว่าพระพุทธรูปองค์นี้ย้ายมาจากวัดหน้าพระเมรุ จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นสถานที่ที่พบพระพุทธรูปทวารวดีขนาดใหญ่หลายองค์ และได้ถูกเคลื่อนย้ายมาอยู่ยวดยาวถึง 2 องค์ด้วยกัน อีกองค์หนึ่งอยู่ในพิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยา

องค์พระพุทธรูปมีลักษณะที่น่าสังเกตหลายประการคือ พระรัศมีรอบพระเศียร ซึ่งมีเปลวฉายออกมาโดยรอบนั้น ชี้ให้เห็นอิทธิพลของจีน ชายจีวรถูกกลทสูง เผยให้เห็นถึงพระขนุซ้ายของพระพุทธเจ้า ดูแปลกไปจากพระพุทธรูปที่พบทั่วไปในประเทศไทย เป็นเช่นเดียวกับที่นิยมทำพระศรีอารียเมตไตรยในประเทศจีนสมัยราชวงศ์ถัง และพระหัตถ์ทั้งคู่วางราบอยู่บนเข่าทั้งสอง ซึ่งแปลกไปจากปางต่างๆ ที่รู้จักกันในประเทศไทย

เป็นที่น่าเสียดายว่าจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งงดงามที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย ถูกทำลายลงไปโดยกาลเวลา น้ำฝน และความไม่ระมัดระวังของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ภาพที่เลื่อนรางดังกล่าวยังมองเห็นเป็นภาพของการเดินทาง การตั้งร้านขายของที่งดงามแปลกตา นับว่าเป็นภาพจิตรกรรมที่หาดูได้ยากยิ่ง

นอกจากนี้ กิตติ โลห์เพชรรัตน์ (2561 : 125-128) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัดหน้าพระเมรุไว้ว่า วัดนี้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ กล่าวคือเมื่อปี พ.ศ. 2106 “พระเจ้าบุเรงนอง” กษัตริย์พม่า ได้ยินกิตติศัพท์ว่า “สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ” แห่งกรุงศรีอยุธยา มีบุญญาธิการด้วยมีช้างเผือกคู่พระบารมีถึง 7 เชือก จึงมีพระดำริที่จะแผ่พระบารมีมากรุงศรีอยุธยา พระเจ้าบุเรงนองทำที่ส่งราชทูตเชิญพระราชสาส์นมีเนื้อความทำนองขอช้างเผือก 2 เชือก

ในพระราชพงศาวดารกล่าวว่า ในที่ประชุมมีความคิดแตกเป็น 2 ฝ่าย สมเด็จพระมหาจักรพรรดิตอบพระราชสาส์นไปในทำนองว่า “ช้างเผือกย่อมเกิดสำหรับบุญบารมีของพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นเจ้าของ เมื่อพระเจ้าหงสาวดีบำเพ็ญพระราชธรรมแล้วก็คงจะได้ช้างเผือกมาสู่คู่พระบารมี” เมื่อพระเจ้าบุเรงนองทราบแน่ว่ากรุงศรีอยุธยาปฏิเสธ จึงจัดขบวนเป็น 5 ทัฬ รวมได้ 5 แสนคน เข้าตีหัวเมืองทางเหนือตลอดจนถึงกรุงศรีอยุธยา ถึงทุ่งลุมพลี ทุ่งหันตรา เข้าล้อมกรุงทั้ง 3 ด้าน พระเจ้าบุเรงนองมีพระราชสาส์นเข้ามาอีกครั้งว่า “จะทรงรบหรือจะยอมไมตรี” สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิยอมเป็นไมตรี โดยใช้สถานที่เจรจาสงบศึกครั้งนั้นที่วัดพระเมรุราชิการาม เชื่อมต่อกับวัดหัสตาวาส จัดสร้างพลับพลาอัญเชิญพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์เป็นประธาน ทั้งสองพระองค์เสด็จฯ มาพบกัน ณ พลับพลานั้น

อีกครั้งหนึ่ง เมื่อคราว “พระเจ้าอลองพญา” ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา เมื่อปี พ.ศ. 2303 พม่าเอาปืนใหญ่มาตั้งที่วัดพระเมรุราชิการามกับวัดหัสตาวาส พระเจ้าอลองพญาทรงบัญชาการและทรงจุดปืนใหญ่เอง ปืนใหญ่ที่ตั้งอยู่ในวัดพระเมรุราชิการามแตกต้องพระองค์บาดเจ็บสาหัส พอรุ่งขึ้นพม่าเลิกทัพกลับไป ยังไม่พินแดนเมืองตาก พระเจ้าอลองพญาก็สิ้นพระชนม์ระหว่างทาง

คราวเสียกรุงครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2310 วัดนี้ไม่ได้ถูกพม่าทำลาย เพราะเป็นฐานบัญชาการใหญ่ของพม่า วัดนี้จึงยังคงปรากฏสถาปัตยกรรมแบบอยุธยาในสภาพสมบูรณ์มากที่สุดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจุบันวัดหน้าพระเมรุ มีการบูรณะเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง และถือได้ว่าเป็นหนึ่งในวัดที่หากมาเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะต้องมาแวะมากราบขอพรพระพุทธรูปทรงเครื่ององค์ใหญ่ “พระพุทธรูปนิมิตวิชิตมารโมลีศรีสรรเพชญบรมไตรโลกนาถ” หรือที่ชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเรียกกันว่า “พระพุทธรูปนิมิต” และ “พระคันธารราษฎร์” พระพุทธรูปศิลาเขียวขนาดใหญ่สมัยทวารวดี และสถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของนิราศภูเขาทอง ที่สุนทรภู่กล่าวไว้นั้นก็คือ เจดีย์วัดภูเขาทอง

กิตติ โล่เพชรรัตน์ (2561 : 141-143) “วัดภูเขาทอง” ตั้งอยู่นอกเกาะเมืองด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่บนโคกซึ่งพื้นที่โดยรอบน้ำท่วมถึง อดีตเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญระหว่างกองทัพกรุงศรีอยุธยา กับ กองทัพพม่า ซึ่งในคราวก่อนเสียกรุงครั้งแรกได้มีการขุดคลองมหานาค เพื่อสะดวกในการคมนาคมระหว่าง พระนครกับวัดภูเขาทอง เป็นวัดที่สมเด็จพระรามาธิบดีทรงสร้างขึ้น ตามประวัติกล่าวว่าวัดแห่งนี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1930 (สมัยอยุธยาตอนต้น) แต่ไม่มีรายละเอียดถึงสิ่งก่อสร้างสมัยนั้น

เขตพุทธาวาสยังปรากฏแนวกำแพงแก้วล้อมรอบ ความยาวรวม 688 เมตร จากประตูทางเข้าด้าน ตะวันออก เป็นฐานของวิหารขนาดเล็ก ถัดไปเป็นพระอุโบสถใหญ่ ด้านหน้าพระอุโบสถเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้ สิบสองที่ยังสมบูรณ์ ปัจจุบันภายในวัดประกอบไปด้วย

พระอุโบสถ ยาว 40 เมตร กว้าง 11 เมตร มี 3 ตอน มี 2 ประตู ที่ซุ้มประตูมีลวดลายบนเสาเป็นลาย เพ็ญไทย ภายในมีพระพุทธรูปศิลาทรายปางสมาธิ ศิลปะสมัยอยุธยา

พระวิหาร มี 2 หลัง หลังแรกมีขนาดกว้าง 6 เมตร ยาว 11.75 เมตร สูง 3 เมตร มี 1 ประตู หลังที่ 2 มีขนาดกว้าง 8 เมตร ยาว 14.8 เมตร

เจดีย์ราย มี 7 องค์ เป็นแบบย่อมุมไม้สิบสอง ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณ

หอรบขัง ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม ก่ออิฐปูนกว้างด้านละ 4 เมตร ปัจจุบันชำรุดเหลือแต่รากฐาน เจดีย์ ภูเขาทอง เป็นสิ่งก่อสร้างที่สง่างาม เป็นพระมหาเจดีย์ที่สูงใหญ่ตั้งอยู่กลางทุ่ง ก่ออิฐถือปูนแบบไทยสูง 80 เมตร ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณ 4 ชั้น เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยพื้นยาวด้านละ 69 เมตร ชั้นที่ 2 ยาวด้านละ 63 เมตร ชั้นที่ 3 ยาวด้านละ 49.4 เมตร และชั้นที่ 4 ยาวด้านละ 32.4 เมตร ทั้ง 4 ด้านมีบันไดขึ้นไปจนถึง ฐานทักษิณชั้นบนสุด ฐานแต่ละชั้นที่ต่อจากชั้นที่ 1 มีผนังย่อเหลี่ยม มีฐานบัวคว่ำสลับฐานหน้ากระดานเป็นชั้น ขึ้นไป ตรงกลางฐานทักษิณชั้นที่ 4 เป็นอุโมงค์รูปโค้งเข้าไปในเจดีย์ มีพระพุทธรูปอยู่ 1 องค์ ตัวระฆังย่อมุมไม้ สิบสองไปจนถึงบัลลังก์ มีปล้องไฉน ปลียอด และลูกแก้ว

เจดีย์องค์นี้สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์โดยพระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์พม่า เมื่อปี พ.ศ. 2112 เพื่อ ประกาศชัยชนะเหนือกรุงศรีอยุธยา (เสียกรุงครั้งที่ 1) แต่ทำได้เพียงรากฐานแล้วยกทัพกลับ

สันนิษฐานว่า พระเจดีย์นี้น่าจะได้รับบูรณปฏิสังขรณ์ให้เป็นพระมหาเจดีย์สูงเด่นในระหว่าง รัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาถึงสมัยสมเด็จพระเพทราชา (ระหว่าง พ.ศ. 2112-2246) โดยสร้างเจดีย์ไว้ เหนือฐานเดิมซึ่งเป็นศิลปะมอญ เจดีย์องค์นี้จึงมีลักษณะสถาปัตยกรรมสองแบบผสมกัน ต่อมาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโปรดเกล้าฯ ให้ทำการปฏิสังขรณ์ทั้งพระอารามและองค์เจดีย์ใหม่ โดยเปลี่ยนรูปแบบ เจดีย์เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองที่กำลังนิยมในขณะนั้น ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

ทั้งนี้ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2561 : 88-90) ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า วัดภูเขาทอง เป็นมหา เจดีย์สำคัญ ตั้งอยู่บนโคกซึ่งพื้นที่โดยรอบมีน้ำท่วมถึง ทั้งยังเป็นพื้นที่ยุทธภูมิครั้งสำคัญระหว่างกองทัพอยุธยา

กับกองทัพพม่าทั้ง 2 ยุคสมัยของการเสียกรุง ซึ่งในคราวสงครามสมัยก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งแรกนั้น ได้มีการขุดคลองมหานาคเพื่อความสะดวกในการคมนาคม ระหว่างพระนครด้านแม่น้ำลพบุรีกับวัดภูเขาทองนี้

มีการกล่าวถึงเจดีย์ภูเขาทองในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่า “ในปี พ.ศ. 2287 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์พระมหาเจดีย์และพระอารามภูเขาทอง 6 เดือน จึงสำเร็จ” ต่อจากนั้นไม่พบหลักฐานว่ามีกษัตริย์พระองค์ใดโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดและพระเจดีย์นี้อีกเลย

หลังการเสียกรุงครั้งที่ 2 วัดนี้กลายเป็นวัดร้าง แต่พระเจดีย์ยังเป็นสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา หลังจากเสียกรุงเวลาล่วงมาอีกราว 63 ปี สุนทรภู่ได้มานมัสการ เมื่อปีชาล เดือน 11 แรม 8 ค่ำ พ.ศ. 2373 ได้เขียนนิราศภูเขาทองบรรยายภาพวัดและพระเจดีย์ไว้ มีความดังต่อไปนี้

ครั้นรุ่งเช้าเป็นวันอุโบสถ	เจริญธรรมมาบูชาฉลอง
ไปเจดีย์ที่ชื่อภูเขาทอง	ดูสูงล่องลอยฟ้านภลัย
อยู่กลางทุ่งรุ่งโรจน์สันโดษเด่น	เป็นที่เล่นนาวาคงคาไส
ที่พื้นลานฐานบัวถมถัดบันได	คงคาลัยล้อมรอบเป็นขอบคัน
มีเจดีย์วิหารเป็นลานวัด	ในจังหวัดวงแขวงกำเพงกัน
ที่องค์ก่อเยื่อเหลี่ยมสลับกัน	เป็นสามชั้นเชิงชานตระหง่านงาม
บันไดมีสี่ด้านสำราญรื่น	ต่างชมชื่นชวนกันขึ้นชั้นสาม
ประทักจินจินตนาพยายาม	ได้เสร็จสามรอบค้ำบอภิวันท์
มีห้องถ้ำสำหรับจุดเทียนถวาย	ด้วยพระพายพัดเวียนอยู่เหียนหัน
เป็นลมทักขิณาวัดน่าอัศจรรย์	แต่ทุกวันนี้ชราหนักหนานัก
ห้องฐานฐานราวถึงเก้าแฉก	เผยอแยกยอดสุดก็หลุดหัก...

(ห้องสมุดดิจิทัลลวชิรญาณ : 2465 : ออนไลน์)

กลอนนิราศของสุนทรภู่ ได้พรรณนาอย่างเห็นได้ชัด ว่าเจดีย์วัดภูเขาทองไม่มีการเปลี่ยนแปลง จนเมื่อปลายปี พ.ศ. 2499 ทางราชการได้บูรณะองค์พระเจดีย์โดยต่อเติมปล้องไฉน ปลี และลูกแก้ว โดยเฉพาะลูกแก้วทำด้วยทองคำหนัก 2,500 กรัม ซึ่งอาจจะมีความหมายว่า ได้บูรณะขึ้นในคราวฉลองพุทธศตวรรษที่ 25 แม้ว่าจะได้รับการบูรณะแล้ว แต่กระนั้นก็ยังมองเห็นว่าเจดีย์มีลักษณะเอียงอยู่ ปัจจุบันบูรณะโดยทาสีขาว

ทั้งองค์ และบนกลางถนนของทางเข้ามายังวัดภูเขาทอง ได้สร้างอนุสาวรีย์พระนเรศวรทรงม้าศึก ซึ่งเป็นสถานที่ที่ชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาานิมนต์มาดาบ และพวงมาลัยไปกราบไหว้ ก่อนเข้าไปนมัสการเจดีย์วัดภูเขาทอง ซึ่งสามารถเดินเท้า หรือขับรถไปจอดใกล้กับบริเวณเจดีย์ภูเขาทองได้

เจดีย์ภูเขาทอง หรือเจดีย์วัดภูเขาทอง เป็นจุดหมายปลายทางที่สุนทรภู่เดินทางมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาความสบายใจให้แก่ตนเอง เนื่องจากได้รับความเดือดร้อนใจ อีกทั้งความทุกข์ยากของตนเองที่ไร้ญาติขาดมิตร ยากแค้นแสนสาหัส มีโรคภัยไข้เจ็บ และถูกเคราะห์กรรมซ้ำเติม อาจกล่าวได้ว่านอกจากการเดินทางเพื่อมานมัสการเจดีย์ภูเขาทองหรือเพื่อหาที่พึ่งทางใจแล้ว ก็ยังเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจให้รู้สึกผ่อนคลายจากความทุกข์เศร้า และถือได้ว่านิราศภูเขาทองเป็นเสมือนแผนที่มรดกอันทรงคุณค่าให้คนรุ่นหลังสามารถแกะรอยเดินทางท่องเที่ยวตามอย่างสุนทรภู่ได้อีกด้วย

ทั้งนี้สามารถสรุปเส้นทางการท่องเที่ยวในพระนครศรีอยุธยา ตามเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่ในนิราศภูเขาทอง ได้ดังแผนที่ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 แผนที่ท่องเที่ยวพระนครศรีอยุธยาที่ปรากฏในนิราศภูเขาทอง

จากแผนที่จะเห็นได้ว่า เมื่อสุนทรภู่เดินทางเข้าสู่เขตพระนครศรีอยุธยา บริเวณ “กรุงเก่า” หรือปัจจุบันคือ เกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผ่าน “ท่าหน้าจวน” หรือปัจจุบันคือบริเวณหน้าพระราชวังจันทร์เกษม จากนั้นเดินทางผ่านไปยัง “วัดหน้าพระเมรุ” และ “เจดีย์วัดกุฎีทอง” อันเป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางในครั้งนี้

สรุป

สุนทรภู่กวีเอกแห่งสยามที่ได้รับการยกย่องจากองค์การ UNESCO ให้เป็นกวีเอกของโลกรวมถึงผลงานของสุนทรภู่มีลักษณะพิเศษ คือ ใช้คำง่าย คำงาม ความชัด คมคายและสนุกสนาน ทำให้ผลงานของสุนทรภู่ได้รับการยกย่อง โดยเฉพาะ นิราศภูเขาทอง ซึ่งได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของกลอนนิราศ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งของนิราศภูเขาทองได้บรรยายถึงเส้นทางในกรุงเก่า หรือจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน

ซึ่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นสถานที่ที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่หาได้ยากยิ่ง และเป็นพยานหลักฐานแสดงขนบธรรมเนียมประเพณี หรืออารยธรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่ ไม่ว่าจะเป็นด้านโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีเอกลักษณ์ ตำแหน่งที่ตั้งของพระนครที่เหมาะสมกับความซับซ้อนของลักษณะผังเมืองเฉพาะตัวของชุมชนที่อาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก ตลอดทั้งพื้นที่โดยรอบอุดมสมบูรณ์เป็นอยู่ข้าวอูนน้ำที่สำคัญ มีพื้นที่ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลก ร่วมกับความเป็นชุมชนของชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างอดีตกับปัจจุบันอย่างลงตัว

ด้วยเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้เป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ให้ความสนใจมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก และหากนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสอ่านนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ ร่วมกับการเปิดแผนที่เดินทางท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คงจะเห็นภาพเส้นทางการเดินทางในอดีตผสมผสานกลิ่นอายวรรณคดีนิราศ รวมถึงสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตของชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ โล่เพชรรัตน์. (2561). *ประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวอยุธยา*. กรุงเทพมหานคร: ลูกบาศก์ห้าสิบสี่.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2561). *อยุธยา: Discovering Ayutthaya*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชุมเมือง ทิปรกุล. (2523). *วรรณกรรมนิราศ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นครราชสีมา: ตราเสือการพิมพ์.

- วัชร รมะนันท์. (2540). *วิวัฒนาการวรรณคดีไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทัศน์ วงศ์กระบากลาว. (2560). *วรรณกรรมนิราศ: การศึกษาเพื่อประเทืองปัญญาท้องถิ่น*. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- ห้องสมุดดิจิทัลวชิรญาณ. (2465). ประชุมกลอนนิราศต่างๆ ภาคที่ 1. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2563. แหล่งที่มา <https://vajirayana.org>